

seoske žene zaposlene izvan gospodarstva

**ana barbič
uz suradnju
zdenke horn,
drage hladnika,
matije kovačića,
milene kulovec,
mare rupena i
franca sunčića**

biotehniška fakulteta
univerze »edvard kardelj«,
ljubljana, jugoslavija

primljeno rujna 1984.

Autori pokazuju da je feminizacija poljoprivrede rezultat potražnje za muškom radnom snagom u vrijeme intenzivnog industrijskog razvoja socijalističke Jugoslavije. Tako, na 1373 seljačka gospodarstva istraženih u SR Sloveniji bilo je 63,7% zaposlenih poljoprivrednika i 27,8% zaposlenih poljoprivrednika.

Među motivima za zapošljavanjem izvan gospodarstva pretežu oni koji se odnose na socijalnu sigurnost među kojima su dostatan i redoviti dohodak najčešće bili spomenuti. Rjeđe je kao razlog spomenjana mala šansa za veći dohodak od bavljenja poljoprivredom u budućnosti, dok se motivi objektivne prirode kao što su mali posjed i nepovoljni prirodni uvjeti za privređivanje na gospodarstvu pojavljuju kao manje važni.

I kao najmanje važan motiv za zapošljavanje izvan gospodarstva su vrijednosti vezane uz rad na gospodarstvu, odnosno izvan njega među kojima su spomenuti radno vrijeme i fizički naporan rad.

Pokazalo se da nema značajnih razlika između žena i muškaraca u individualnim motivima za zapošljavanje izvan gospodarstva kad bi bili povoljniji uvjeti za rad i dohodak u poljoprivredi, tako da vjerojatno broj zaposlenih žena izvan gospodarstva neće porasti u budućnosti. S druge strane, za očekivati je da će zaposlene žene u Sloveniji i nadalje ostati na gospodarstvu i da će u slučaju ekonomske nužde i/ili nekih drugih osobnih potreba pokušati naći rješenja unutar vlastitog gospodarstva.

61 istraživanja

1.0. status žene na seljačkom gospodarstvu

Po tradiciji, u Jugoslaviji, kao i u mnogim drugim zemljama, obično je muškarac gospodar na seljačkom gospodarstvu. Posebice u ruralnim područjima. Podaci jugoslavenskog istraživanja iz 1976/77 potvrđuju tu tradiciju: na 92 od 100 anketiranih seljačkih gospodarstava muškarci su gospodari. Ulogu gospodarice žena preuzima samo u slučaju kada u obi-

*) Izloženo u Ljubljani na seminaru FAO o višestrukoj djelatnosti seoskih žena (Pluriactivity of Rural Women, od 13. do 18. lipnja.

telji nema odraslog muškarca, kada je taj iz zdravstvenih razloga onemogućen obavljati tu ulogu ili kada izrijetka i nakratko dolazi kući (samo jedan put ili nekoliko puta na godinu). Žena dakle postaje gospodarica samo onda kada muškarac ne može obavljati tu ulogu. Podaci istog istraživanja upozoravaju i na to da među čistim i miješanim seljačkim gospodarstvima nema razlike u broju žena koje upravljaju na seoskom gospodarstvu (Cvjetićanin, 1980 : 43, 44).

1.1. žene kao gospodarice na seljačkom gospodarstvu

Suprotno tome podaci slovenskog istraživanja (1982) pokazuju drukčiju sliku. Između 1373 anketirana seljačka gospodarstva muškarac je gospodar u 71 odsto slučajeva, a žena u 29 odsto. Toliku razliku nije moguće pripisati vremenskom razmaku između dva mjerenja nego vjerojatno različitom stupnju razvijenosti, razlikama u tradiciji, sistemu vrijednosti itd., što istovremeno pridonosi različitom (višem) statusu žena prije svega u gospodarstvima u kojima je muž zaposlen, a žena vodi domaćinstvo.

Pretpostavku po kojoj je privrženost tradiciji izrazitija u manje razvijenim područjima, kao i stajališta da uloga gospodara pripada muškarcu, potvrđuju i razlike u broju gospodarica unutar osam proučavanih slovenskih općina. S obzirom na stupanj njihove razvijenosti relativni se broj gospodarica kreće između 22 odsto (u općini Grosuplje) i 41 odsto (u općini Ljubljana Moste-Polje). Prva zauzima 37, a druga 9. mjesto između 60 slovenskih općina svrstanih prema nacionalnom dohotku 1980.

Očekivati je da će sve veća važnost novih ekonomskih odnosa u poljoprivredi koji se ne temelje toliko na vlasništvu koliko na postignutoj proizvodnji, značajno pridonijeti prevladavanju zanemarene uloge seoskih žena u proizvodnji hrane.

1.2. veza između vođenja seljačkog gospodarstva i vlasništva obrađivane zemlje

Do koje je mjere položaj gospodara (gospodarice) povezan s vlasništvom obrađivane zemlje u osam slovenskih općina?

– jedan vlasnik – muškarac (srednja generacija)	46,6
– jedan vlasnik – žena (srednja generacija)	16,6
– dva vlasnika – muž i žena (srednja generacija)	19,4
– stariji bračni par srednje generacije	7,4
– druge kombinacije više vlasnika	10,0
	%
	100,0
	N (1373)

Broj žena, vlasnica obrađivane zemlje (16,6%) očito je manji od broja žena koje su članovi gospodarstva odredili kao gospodarice (29%). To dokazuje da barem kod jednog dijela slovenskih seljačkih gospodarstava odnosi u seoskoj obitelji ne proizlaze iz vlasništva zemlje nego se temelje na radnom doprinosu pojedinih članova obitelji.

1.3. seljačke žene u procesima odlučivanja

Položaj seljačke žene nešto je manje optimističan ako ga promatramo s aspekta odgovornosti na različitim područjima odlučivanja. (Tabela 1)

Tabela 1

Raspodjela dužnosti i odgovornosti na različitim područjima odlučivanja

Odlučuje o stvarima, sređuje poslove	Odgoj djece	Sudjelovanje na roditeljskim sastancima	Sređivanje poslova na općini	Sređivanje poslova u zadruzi	Sudjelovanje na sastancima (MZ, DPO)
Muž (otac)	1,6	3,1	55,1	54,3	56,7
Žena (majka)	32,8	36,6	23,5	17,4	12,4
Drugi članovi obitelji	4,4	3,2	7,6	7,5	8,1
Dogovorno	14,9	4,4	6,2	4,6	6,3
Ne uređuje, nema djece	46,3	52,7	7,4	16,2	16,5
%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
N	(1373)	(1373)	(1373)	(1373)	(1373)

Seljačke žene, gospodarice ili samo domaćice, u većini obitelji odlučuju o odgoju djece. Međutim u uređivanju poslova na općini, u zadruzi, u sudjelovanju na sastancima mjesnih zajednica i društveno-političkih organizacija zastupljeniji su muškarci – iako ne u takvu broju kao nekad. Podaci tabele 1 upozoravaju da ne treba zanemariti ni broj žena koje već predstavljaju porodicu i domaćinstvo u gospodarskom i društveno-političkom životu.

Iako ne možemo posve zanijekati utjecaj tradicije, po kojoj je nastupanje u javnosti muški posao, sve je više promjena u raspodjeli rada i odgovornosti i u seljačkim obiteljima, zahvaljujući modernizaciji poljoprivredne proizvodnje (sve boljoj opremljenosti, seljačkih gospodarstava strojevima, i sve većoj tržišnoj usmjerenosti proizvodnje) kao i intenzivnijem razvoju sela. A sve to utječe i na promjenu seoskog načina života (Lazić, 1983).

2.0. seoske žene zaposlene izvan gospodarstva

Feminizaciju poljoprivrede prije svega treba pripisati činjenici da je za intenzivnu industrijalizaciju Jugoslavije nakon oslobođenja bila potrebna prije svega muška radna snaga. Dakako da su se i ženama otvarale mogućnosti za zapošljavanje i mnoge su seoske žene te mogućnosti iskoristile. Posljedica bijaše još veća depopulacija i deagrarnizacija sela. U to vrijeme zapošljavali su se barem neki članovi seoskih gospodarstava a obično su žene bile te koje su ostale kod kuće i u mnogim slučajevima preuzele ulogu gospodarice na imanju. Kako se dohodak iz zaposlenja često ulagao u modernizaciju proizvodnje i opreme, žene su lakše obavljale posao na gospodarstvu. Tako se broj miješanih seoskih gospodarstava u Sloveniji povećao sa 32,4% u 1961. na 57,1% u 1971. (Statistički godišnjak SR Slovenije, 1982).

Prema istraživanju o kojemu govorimo među anketiranim seljačkim gospodarstvima bilo je 28 odsto čistih i 72 odsto miješanih. (Kao miješana određena su ona gospodarstva u kojima barem jedan od tri člana /muž, žena, nasljednik/ ima redovito zaposlenje izvan gospodarstva). Ukupno se u anketiranim seoskim porodicama iza rata zaposlilo 737 muškaraca i 365 žena.

Tabela 2

Zapošljavanje gospodara/muža i gospodarice/žene nakon drugog svjetskog rata

Razdoblje	Apsolutan broj		Postotak	
	muškarci	žene	muškarci	žene
Do 1949	211	52	29	15
1950—1959	210	82	28	23
1960—1969	197	117	27	33
1970—1981	119	105	16	29
Ukupno	737	356	100	100

Usporedno s depopulacijom i deagrarizacijom sela dolazi i do starenja seoskih gospodarstava. U anketiranim seoskim gospodarstvima ima 27 odsto gospodara ili gospodarica starijih od 60 godina i 2 odsto starijih od 80 godina. Samo 55 odsto gospodarstava ima nasljednika koji je napunio 15 godina. Bez obzira na određeno nasljedstvo 73 anketirane seoske porodice imaju članove do 30 godina što je svakako povoljan podatak. Smatramo da bi uz odgovarajuću poljoprivrednu politiku i mjere, koje bi vodile većem opsegu poljoprivredne proizvodnje i većoj produktivnosti rada u poljoprivredi, bilo moguće osigurati ekonomsku osnovu za socijalnu sigurnost seljaka i da bi ih bilo moguće motivirati kao proizvođače hrane.

2.1. formalno obrazovanje i područje zaposlenosti žena koje žive na seljačkom gospodarstvu

Seoske žene imaju u pravilu niže obrazovanje od muškaraca, iako su zapravo istih godina. Takve razlike ne opažaju se samo u grupi seljaka i seljakinja koji nemaju završenu osmogodišnju školu. Tu se očito radi o najstarijoj generaciji seljaka koji su polazili školu u vrijeme kada obvezna osnovna škola nije obuhvaćala osam razreda.

Tabela 3

Obrazovanje gospodara/gospodarica i njihovih bračnih drugova

Zadnja završena škola	Muškarci	Žene
Bez škole	0,4	1,0
Do 4 razreda osnovne škole	16,9	17,2
Od 5 do 7 razreda osnovne škole	24,8	26,7
Osmogodišnja osnovna škola	33,9	45,0
Stručna škola (dvogodišnja/trogodišnja)	17,6	6,1
Srednja škola-nepoljoprivredne struke	3,1	3,0
Srednja škola-poljoprivredne struke	2,3	0,5
Viša, visoka škola nepoljoprivredne struke	0,6	0,4
Viša, visoka škola-poljoprivredne struke	0,3	0,1
Ukupno	% N	100,0 (1319)
		99,9 (1151)

Anketirani seljaci i seljanke imaju dakle relativno nisko obrazovanje, koje im je pretežno omogućilo zapošljavanje kao nekvalificiranim radnicima. Pri tome su muškarci bili u donekle boljem položaju od žena, jer su imali relativno više obrazovanje. To je najvjerojatnije jedan od razloga što su se, u slučaju kada je seljačko gospodarstvo trebalo dodatni izvor prihoda, zapošljavali prije svega muškarci. Dakako, to ne umanjuje razlog da je industrija u razvoju u prvim desetljećima nakon rata trebala više muške nego ženske radne snage.

Činjenicu da seljaci imaju nešto višu naobrazbu od seljanki ne treba toliko pripisati tradicionalizmu koliko mogućnostima školovanja, koje su današnji seoski gospodari i gospodarice imali dok su rasli. Danas, kada mladići i djevojke imaju jednake mogućnosti za školovanje, opaža se tendencija da seljačke obitelji na višu naobrazbu više potiču djevojke nego mladiće, koji su od veće koristi na gospodarstvu.

Potpuna normativna jednakost muškaraca i žena u socijalističkoj Jugoslaviji kao i i stvarne mogućnosti za školovanje nedvojbeno mnogo pridonose činjenici da bi – barem u Sloveniji – teško našli seljačku porodicu u kojoj bi vladalo mišljenje da obrazovanje seljačkim ženama nije potrebno. Ekonomska neovisnost žena osigurava im objektivne uvjete i daje im psihički motiv, da se bore za svoja prava i za ravnopravan položaj u društvu (Tomšič, 1979).

Da bi žene odigrale odgovarajuću ulogu i u napretku poljoprivrede, seljačkim ženama, pored normativne ravnopravnosti, treba prije svega bolja naobrazba (Lazić, Stojanović, 1982 : 91). Ono što mnoge među njima nisu postigle redovitim školovanjem, pokušavaju postići različitim tečajevima. (Tabela 4)

Tabela 4

Broj seljanki koje dopunjuju svoju naobrazbu tečajevima

Vrsta tečaja	%	N
Iz domaćinstva	69	(294)
Poljoprivredni	17	(294)
Za dobivanje kvalifikacije na radnom mjestu	13	(294)
Iz zdravstvenog odgoja	4	(294)
Za upravljanje poljoprivrednim strojevima	4	(294)
Iz seoskog turizma	3	(294)

Većinu tečajeva za seoske žene organiziraju aktivni seoskih žena. U Sloveniji ih ima približno 400. Obično se organiziraju u okviru seoske zadruge, vode ih poljoprivredni stručnjaci u suradnji sa radničkim sveučilištima (Rupena, 1982).

Po podacima istraživanja miješovitih seljačkih gospodarstava bilo je zaposleno 27,8 odsto od 1318 anketiranih seoskih žena i 63,7 odsto od 1151 anketiranih muškaraca. Među zaposlenim muškarcima bilo je nekoliko na vrlo odgovornim poslovima, za razliku od žena, što se poklapa s podacima o razlici u formalnoj naobrazbi obiju grupa. (Tabela 5)

Tabela 5

Poslovi što ih obavljaju zaposleni članovi seljačkih gospodarstava

Vrsta posla	Muškarci	Žene
Nekvalificirani, polukvalificirani radnik	34,6	49,0
Kvalificirani radnik	47,5	29,7
Visoko kvalificirani radnik	9,5	3,8
Službenik s nižim obrazovanjem	0,2	4,9
Službenik sa srednjim obrazovanjem	4,0	9,3
Službenik s visokom ili višom naobrazbom	1,5	1,4
Samostalni obrtnik	2,5	1,6
Drugo	0,1	0,3
Ukupno	% N 99,9 (733)	100,0 (367)

Iako bi mogli očekivati da se seljaci zapošljavaju na poslovima vezanim za poljoprivredu, tome nije tako. Samo 3,3 posto zaposlenih seoskih žena radi u društvenom poljoprivrednom sektoru ili u zadružnoj organizaciji, i samo nešto više (7,4%) muškaraca ima takvo zaposlenje. Većina seljaka kombinira posve različite vrste poslova.

2.2. motivi za redovito zaposlenje i razlozi zbog kojih rade i na seljačkom gazdinstvu

Problem dvostrukog zaposlenja seljaka u teoriji i empirijskim istraživanjima često se obrađuje kao djelomična poljoprivreda (part-time farming). Taj izraz lako zavodi, jer obično barem jedan član takva »miješanoga« gospodarstva ostaje na imanju, vodi ga i obavlja većinu poslova. Vrlo često ta uloga pripadne ženi, koja pored obveza majke i domaćice preuzima i odgovornost za gospodarstvo. Velik broj anketiranih seoskih gospodarstava (15%) uopće nema odrasloga muškog člana nego ga vodi žena. U anketiranoj populaciji zastupljenost pojedinih tipova seoskih gospodarstava s obzirom na zaposlenje muža i žene jest slijedeća:

- muž i žena – oboje seljaci	40,5
- muž seljak, žena zaposlena	5,1
- žena seljanka, muž zaposlen	25,0
- muž i žena – oboje zaposleni	9,3
- nema žene, muž seljak	3,1
- nema žene, muž zaposlen	0,9
- nema muža, žena seljanka	15,2
- nema muža, žena zaposlena	0,9
Ukupno	% 100,0
	N (1373)

Seljani koji žive na gospodarstvu a zaposleni su izvan njega bez dvojbe su razapeti između dva zaposlenja: istovremeno ih oba privlače. Bez obzira izviru li motivi za takvo dvostruko zaposlenje iz ekonomske nužde, iz želje za poboljšanjem standarda ili zadovoljenjem nekih drugih potreba i interesa, važnu ulogu u odlučivanju za drugo zaposlenje igra priroda pojedinca. Mnogi autori zaključuju da su motivi za ostanak na zemlji u

pravilu psihološki i intelektualni u svim onim primjerima kada zaposlenje predstavlja samo dodatnu aktivnost. Motivi za zaposlenjem izvan poljoprivrede u slučajevima kada je seljaku-radniku zemljoradnja dopunska djelatnost u većini su slučajeva ekonomske prirode (Dilić, 1980 : 103).

U obrađenoj studiji anketirani seoski gospodarici i gospodarice, odnosno njihovi bračni drugovi malo se razlikuju po motivima za zapošljavanje izvan poljoprivrede. U obje skupine, i među muškarcima i među ženama, najčešći motiv za zapošljavanje jest **socijalna sigurnost**. Po broju anketiranih, kako su ih navodili, pojedini motivi ovako su raspoređeni:

	Slovensko istraživanje 1982.				Jugoslavensko istraživanje 1976/77	
	Muškarci		Žene		%	N
	%	N	%	N		
Pouzdati i redoviti osobni dohoci	86,9	732	82,6	369	36,3	1.728
Zdravstveno i mirovinsko osiguranje	53,6	732	55,2	369	34,4	1.728
Prenizak dohodak od poljoprivrede	49,3	732	38,0	369	30,7	1.738
Porodiljski dopust	—		29,6	369		
Poboljšanje životnog standarda	22,7	732	19,3	369		
Slabi izgledi za veći dohodak od poljoprivrede	13,7	732	8,7	369		

Napomena: Postoji prikazuju relativni broj zaposlenih koji su naveli pojedine motive za redovito zapošljavanje.

Prema većini motiva nema velikih razlika između muškaraca i žena, osim po motivu da poljoprivreda daje pre nizak osobni dohodak (muškarci) i po motivu mnogih žena da redovito zapošljavanje omogućuje porodiljski dopust. (Međutim, u Sloveniji je već prihvaćen samoupravni sporazum po kojem i seoske žene-majke imaju pravo na osammjesečni porodiljski dopust).

Među mjere kojima se ukidaju nejednakosti u položaju između seljaka i zaposlenih ide i zdravstveno, starosno i invalidsko osiguranje seljaka. Svi seljaci, povezani u organizaciju udruženih seljaka, imaju jednaka prava na socijalnu sigurnost kao i radnici u udruženom radu. Razumije se da su odgovarajuće materijalne nadoknade ovisne o doprinosima samih seljaka u odgovarajuće fondove.

Drugu grupu motiva za zaposlenje imenovali smo kao **motive objektivne prirode**. To su:

	Slovensko istraživanje 1982.				Jugoslavensko istraživanje 1976/77	
	Muškarci		Žene		%	N
	%	N	%	N		
Mali posjed	32,2	732	26,6	369		
Rascjepkani posjed	7,4	732	6,3	369		
Školovan za nepoljoprivredno zvanje	9,0	732	9,8	369	16,5	1.738
Slabi prirodni uvjeti za poljoprivredu	7,4	732	7,3	369		

Mali posjed kao motiv za zapošljavanje zapravo je istovjetan motivu da se od poljoprivrede ne može živjeti. U tom slučaju radi se samo o subjektivnom opredjeljenju za jedan od objektivnih razloga. Drugim riječima, raširenost obaju motiva samo povećava težinu njihove ekonomske osnove. Prosječna veličina seljačkog posjeda u Sloveniji jest 5,51 ha sa prosječno 3,01 ha obrađenih površina (Statistički godišnjak SR Slovenije, 1982). Pored malog opsega obradive površine za slovenska je seljačka gospodarstva značajna i velika rascjepkanost. Prosječna veličina parcele njive nije veća od 36,8 ara (Kladnik, 1982). Zanimljiva je konstatacija da postoje velike razlike u broju anketiranih muškaraca i žena, koji su spomenute značajke navodili kao razlog za zapošljavanje izvan seljačkog gospodarstva. Očito je da njihovu ekonomsku dimenziju opažaju više muškarci nego žene, koje u većem broju od muškaraca pridaju veliki značaj socijalnoj sigurnosti, koju je sve donedavno nudilo zaposlenje.

Među najmanje važne motive za redovito zapošljavanje idu vrijednosti vezane za rad u poljoprivredi ili izvan nje:

	Slovensko istraživanje 1982.				Jugoslavensko istraživanje 1976/77	
	Muškarci		Žene		%	N
	%	N	%	N		
Određeno radno vrijeme	2,5	732	3,8	369	7,3	1.738
Nizak ugled seoskog zanimanja	2,5	732	1,1	369	5,5	1.738
Seljak nema dopusta	2,5	732	1,6	369		
Rad je u nepoljoprivredi zanimljiviji	1,2	732	1,4	369		
Fizička težina rada u poljoprivredi	1,1	732	1,2	369		

U usporedbi s raširenošću pojedinih motiva prije približno pet godina na uzorku mješovitih seljačkih gospodarstava u Jugoslaviji – iako su u jugoslavenskom istraživanju bili donekle drukčije formulirani – nema razlike u važnosti onih motiva za zapošljavanje koji se odnose na socijalnu sigurnost između trinaest proučavanih motiva, mada postoji razlika u broju seljaka koji su pojedine motive navodili.

Iako su se u zadnje vrijeme uvjeti za poljoprivredu poboljšali (mehanicizacija, nove tehnologije, krediti) i poljoprivredna seljačka gospodarstva nisu nepoželjna, seljaci se još uvijek zapošljavaju iz istih razloga kao i prije pet godina. Dakako da takvo zaključivanje ne znači da se seljaci sa dvostrukom aktivnošću nisu spremni odreći zaposlenja, ako bi imali povoljne uvjete za poljoprivredu.

Tabela 6

Muškarci i žene, koji bi pri povoljnim uvjetima za poljoprivredu bili spremni napustiti zaposlenje izvan poljoprivrede

	Muškarci	Žene
Ne znaju, o tome još nisu razmišljali	7,9	7,9
Ne	18,7	19,0
Da	73,4	73,1
Ukupno	% N	100,0 (732)
		100,0 (369)

Gotovo tri četvrtine zaposlenih seljaka i seljanki spremno je napustiti zaposlenje i baviti se samo poljoprivredom. To dakako nisu oni članovi seljačkih domaćinstava, koji žive na selu a zaposleni su drugdje! To su gospodari i gospodarice i njihovi bračni drugovi, koji su vezani za zemlju i za poljoprivredu. Kako pojam »povoljni uvjeti za poljoprivredu« nije bio specificiran, to znači da bi seljaci i seljanke bili spremni raditi samo na seoskom gospodarstvu, kada bi to bilo moguće – dakako s njihova stajališta.

Dvostruko zaposlenje (rad na zemlji i zaposlenje izvan poljoprivrede) ima dva gledišta. Motiv za zaposlenje pridružuje se i motiv zbog kojeg zaposleni ostaju na gospodarstvu i pomažu pri poslu, iako ne preuzimaju neke odgovornosti. Koji su to motivi i kako su razvrstani s obzirom na broj zaposlenih seljaka i seljanki koji su ih imenovali? (Tabela 7)

U vezi s motivima za dvostruko zaposlenje treba spomenuti barem dvoje: prvo, među ženama i muškarcima mala je brojčana razlika u određivanju pojedinih razloga za zaposlenjem izvan seoskog gospodarstva, a također iz sličnih razloga uz posao rade i na zemlji. Raspoređenost motiva, tako reći, jednaka je kod oba spola.

Drugo, činjenica je da su ekonomski razlozi za rad na zemlji unatoč redovitom zaposlenju još uvijek vrlo značajni. Činjenica je i to da im se pridružuju i drugi motivi, povezani s osobnim zadovoljstvima i vrijednostima, kao što su zemlja, priroda ili ljubav prema životinjama. To su vrijednosti koje govore u prilog tezi da se slovensko selo neće isprazniti. Naprotiv, ako porodična poljoprivreda dobije društvenu važnost, postoje mogućnosti da dio radnika-seljaka napusti radna mjesta i posveti se samo poljoprivredi. Možda će se i mladi ljudi prestati seliti u grad, u industriju, i barem će dio njih radije ostati na selu i obrađivati zemlju.

3.0. kakve su mogućnosti za budućnost žena zaposlenih izvan poljoprivrede

Teoretski postoje tri moguća pravca za žene zaposlene izvan seoskog gospodarstva.

Prva je mogućnost da se ta grupa žena u budućnosti neće bitno promijeniti niti po opsegu niti po ponašanju, tj. ostat će privržene i svome zaposlenju i životu na gospodarstvu, ne samo iz ekonomskih razloga nego i zbog zadovoljenja svojih osobnih želja i interesa.

Druga je mogućnost da se ta grupa brojčano ne promijeni, ali da promijeni svoj odnos prema radu na zemlji. Broj žena zaposlenih izvan poljoprivrede koje ne rade seoske poslove u budućnosti će se možda povećati. Više razloga govori tome u prilog, a među njima je možda najznačajniji slijedeći: tehnologija poljoprivredne proizvodnje kao i poboljšana mehanizacija tražit će ubuduće manje ljudskog rada, pa se zato dio članova seljačke obitelji uopće neće trebati baviti poljoprivredom.

Treća je alternativa, jednako moguća i za zaposlene seljake i za zaposlene seljanke, napuštanje jedne aktivnosti, bilo zaposlenje, bilo poljoprivredu. Zbog općeg društvenog razvoja otpali bi ekonomski razlozi za dvojno zaposlenje, a odluka za jednu ili drugu alternativu ovisila bi prije svega o pojedincu, njegovim osobnim sklonostima i vrijednostima, među kojima – barem se čini da je tako – sve su privlačnije one koje daju prednost životu i radu u prirodi.

Činjenica da je skupina žena zaposlenih izvan poljoprivrede barem u anketiranim slovenskim općinama razmjerno mala podupire očekivanje

ana barbič i sur. 70 seoske žene zaposlene izvan gospodarstva

Tabela 7

Motivi zbog kojih redovito zaposleni rade još i na zemlji

	Slovensko istraživanje 1982				Jugoslavensko istraživanje 1976/77			
	%	Muškarci N	Žene %	N	%	N	%	N
Vezan je za zemlju, rad ga na zemlji raduje	59,8	709	43,4	357	45,6	1.638		
Niži životni troškovi	33,7	709	37,5	357	58,1	1.638		
Pomanjkanje radne snage na gospodarstvu	31,7	709	35,6	357				
Rado živi na selu	31,3	709	29,4	357				
Želi imati vlastite proizvode	30,2	709	29,1	357	23,4	1.638		
Veseli ga rad u prirodi i na svježem zraku	27,1	709	29,7	357				
Voli životinje	23,4	709	21,8	357				
I preci su mu bili seljaci	16,8	709	13,2	357	7,0	1.638		
Posjed osigurava značajan dio dohotka	16,6	709	12,0	357	20,3	1.638		
Za slučaj nezaposlenosti	6,8	709	5,6	357	20,5	1.638		
U budućnosti kani postati čisti seljak	5,2	709	4,5	357	5,5	1.638		

da će slovenske seljanke i dalje ostajati na zemlji. U slučaju ekonomske nužde i/ili zbog osobnih sklonosti i interesa, vezanih za druge, nepoljoprivredne aktivnosti, vjerojatno će tražiti rješenja u okviru samog seoskog gospodarstva.

Tako bi se seoske žene – uz potrebnu pomoć, ne samo financijsku nego i stručnu, u većem broju nego dosad odlučivale za razvijanje seoskog turizma, domaćih radinosti te za različite oblike sudjelovanja i suradnje s industrijskim i drugim organizacijama udruženog rada.

bilješke

- 1) Većina podataka prikazanih u prilogu uzeta je iz istraživanja »Mješovita seoska gospodarstva kao činilac razvoja poljoprivrede i sela« (Univerzitet E. Kardelj u Ljubljani, Biotehnički fakultet, VTOZD za agronomiju). Podaci su bili sabrani 1982. na području osam slovenskih općina s različitim geografskim obilježjima i na različitim stupnju razvoja. U uzorak je ušlo 10 odsto seoskih gospodarstava koji imaju u vlasništvu najmanje 1 ha obrađivane zemlje. Izabrane općine ne predstavljaju reprezentativan uzorak slovenskih općina, zbog toga rezultati vrijede samo za njih (Ljubljana Bežigrad, Ljubljana Moste–Polje, Ljubljana Šiška, Ljubljana Vič–Rudnik, Grosuplje, Krško, Škofja Loka, Velenje). Za usporedbu korišteni su neki podaci iz jugoslavenskog istraživanja o mješovitim gospodarstvima i seljacima-radnicima (Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu), koji su bili sakupljeni 1976/77.

izvori

- Barbič, Ana. The Farmer-Worker in Yugoslavia: A Bridge Between the City and the Country, **Sociologia Ruralis**, 1983, vol. XXIII, br. 1, str. 76–84.
- Cvjetičanin, Vladimir, Josip Defilippis, Edhem Dilić, Alija Hodžić, Vlado Puljiz i Maja Štambuk. **Mješovita domaćinstva i seljaci-radnici u Jugoslaviji**, 1980, Zagreb, Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu.
- Dilić, Edhem. Motivacija za bavljenje dvojnomo aktivnošću, **Sociologija sela**, 1980, Zagreb, br. 69–70, str. 89–104.
- Kladnik, Drago. Slabosti zemljiške strukture kot pomemben zaviralec posodabljanja kmetijstva in skladnejše preobrazbe podeželja. **Geografske značilnosti preobrazbe slovenskoga podeželja**, 1982, Ljubljana, Geografsko društvo Slovenije.
- Lazić, Branka. Žena u poljoprivrednoj proizvodnji (referat). **Aktuelna pitanja poljoprivrede i sela u socijalističkom razvoju Jugoslavije**. Osijek, 1983, 27–28. 1. 1983.
- Lazić, Branka, Novica Stojanović. Obrazovanje i reprodukcije kadrova u agrokompleksu. **Savremenost**, 1983, Novi Sad, br. 12, str. 91–100.
- Rupena-Osolnik, Mara. Farm Women in Rural Pluri-activity. **Sociologia Ruralis**, 1983, vol. XXIII, br. 1, str. 89–94.
- Tomšič, Vida. Neka pitanja položaja žena u suvremenom svijetu. **Društveni položaj žene i razvoj porodice u socijalističkom samoupravnom društvu**, 1979, Ljubljana: Komunist, str. 236–263.
- Statistički godišnjak Jugoslavije**, 1982, Beograd, Savezni zavod za statistiku.
- Statistični letopis SR Slovenije 1982** in **Rezultati Raziskav 314**, Ljubljana, Zavod SR Slovenije za statistiko, 1982.
- Statistični podatki po občinah SR Slovenije**, Ljubljana; Zavod SR Slovenije za statistiko, 1982, XIV. Svezak.

Sa slovenskoga preveo: Ratko Blagović.

Women Pluractive out of the Farm**Summary**

The authors argue that the feminization of agriculture is mostly due to the demand of male labour in the course of intensive industrial development of socialist Yugoslavia. Thus, on the 1373 farm households examined in Socialist Republic of Slovenia, there have been employed 63,7 per cent of farmers and only 27,8 per cent of farm women.

Among the motives for the employment off the farm prevail those of social security, among which reliable and regular income was the most frequently mentioned. The lack of good chances in the future for a better income from agriculture were mentioned the least frequently, while motives of objective nature, such as small holding and unfavorable natural condition for farming, appear to be less important. The least important motives for holding a job are values related to the farm and non-farm work, among which defined working hours and physically harder work on farms were mentioned.

There have been found no essential differences among men and women related to the importance of individual motives for the employment off of the farm. However, there is almost always the higher number of farmers than farm women who named explicitly economic motives.

As almost three quarters of farmers and farm women employed are ready to give up their job for the sake of farming under more favourable conditions, it is likely that in the future the number of farm women employed off the farm will not increase. On the contrary, it is to be expected that Slovenian farm women will remain on the farm, and in the case of economic necessity or some personal motives will search for solutions within the frame of their farm households.

Сельская женщина вне хозяйства**Резюме**

Авторами настоящей работы утверждено, что феминизация сельского хозяйства является в результате нехватки мужской рабочей силы имевшей место во время интенсивного промышленного развития социалистической Югославии. Так напр. в 1373 крестьянских хозяйствах обследованных в СР Словении доля мужской рабочей силы занятой в сельском хозяйстве составила 63,7% а доля женской рабочей силы — 27,8%. Исследуя мотивацию труда, авторами обнаружена большая притягательность занятости вне хозяйства обеспечивающей удовлетворяющий и постоянный заработок и социальное обеспечение, которые упоминались чаще всего. Гораздо реже упоминаются малые шансы на осуществление высшего дохода от занятия в сельском хозяйстве в будущем, тогда как объективные причины как напр. небольшой земельный участок и неблагоприятные условия для ведения хозяйства являются второстепенными.

Среди отрицательно оцененными мотивами занятости вне хозяйства являются ценности в связи с работой в рамках хозяйства т.е. вне хозяйства при чем упоминаются рабочее время и физический труд.

Кроме того, не обнаружены значительные расхождения в индивидуальной мотивации женской и мужской рабочей силы к занятости вне хозяйства в случае наличия более благоприятных условий для реализации доходов в сельском хозяйстве, так что можно предполагать, что в будущем доля женской рабочей силы занятой вне хозяйства значительно не увеличится. С другой стороны, можно ожидать, что занятая женщина в СР Словении останется и в будущем в рамках своего хозяйства а в случае экономической нужды и/или других личных причин попытается проблемы решить внутри своего хозяйства.